

Fakultetsopponenten sammanfattar

SONJA OLIN LAURITZEN

Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet

Maja Söderbäck – Encountering parents: Professional action styles among nurses in paediatric care (Göteborg: Acta Universitatis Gothenburgensis, 2000)

Att föräldrar deltar i vården av sina sjuka barn på sjukhus betraktas idag som en självklar rättighet både bland föräldrar och vårdpersonal. I sin avhandling problematiserar Maja Söderbäck detta föräldradeltagande med avseende på vad det betyder för samverkan mellan föräldrar och personal. Sjukvården är en sammansatt och komplicerad verksamhet, och konsekvenserna av att involvera föräldrar i vården kan ha underskattats. Maja Söderbäck, som själv har en bakgrund som barnsjuksköterska, pekar på att föräldrars deltagande kan komma i konflikt med andra idéer om hur den goda vården utformas. Föräldrar kan uppleva sig som främlingar i sjukhusvärlden.

Vidare blir föräldraskapet »publikt» då det utövas på en vårdavdelning, liksom sjuksköterskans praktik blir publik då den utövas inför föräldrar. Även om föräldradeltagande rekommenderas och utgör en integrerad del i den policy som råder vid vårdavdelningar där barn vistas, så kvarstår en komplex problematik som rör förhållandet mellan professionalitet och sociala relationer. Mot denna bakgrund väljer Maja Söderbäck att studera sjuksköterskornas hantering av möten med föräldrar i den dagliga verksamheten. Mer specifikt är det sjuksköterskornas handlingar och hur de själva förstår dessa handlingar som är avhandlingens studieobjekt.

Avhandlingen bygger på en etnografisk studie av några vårdavdelningar vid en pediatrik klinik. Under cirka ett års tid observerade Maja Söderbäck ett antal barnfamiljer under deras vistelser på vårdavdelningarna, med fokus på föräldrarnas möten med avdelningarnas sjuksköterskor. Vidare genomfördes ett stort antal intervjuer med sjuksköterskorna, med syfte att belysa deras syn på dessa möten med föräldrar liksom deras »praktiska kunnande» på individuell och kollektiv nivå.

Att Maja Söderbäck väljer att fokusera mötet mellan sjuksköterskor och föräldrar kan förstås mot bakgrund av att studien placeras in i en tradition av »nursing»-forskning. Samtidigt pågår ett samspel mellan flera aktörer i de situationer som observerats på vårdavdelningarna. Mycket av interaktionen äger, helt naturligt, rum med och »genom» det närvarande barnet. Vidare kommunicerar sjuksköterskor och föräldrar också med annan personal, som

kan finnas närvarande eller refereras till. Då analysen avgränsas till det som pågår mellan just sjuksköterska och föräldrar begränsas samtidigt möjligheterna att tolka och förstå det som händer i dessa mötessituationer – med dess olika aktörer och i den kontext som utgörs av den dagliga verksamheten på vårdavdelningen.

För att kunna hantera människors handlingar och intentioner i de komplexa mötessituationer som det här är fråga om menar Maja Söderbäck att det krävs ett bredare teoretiskt perspektiv än det som erbjuds inom »nursing»-traditionen. Hon väljer att förankra sig i en socialkonstruktionistisk tradition, och tar sin utgångspunkt i social interaktionism och i Alfred Schutz teori för förståelse av hur kunskap utvecklas i ett vardagligt sammanhang. Dessa teoretiska perspektiv blir inte föremål för någon fördjupad uppmärksamhet som sådana, utan används främst för att utveckla några grundläggande antaganden och för att tillhandahålla teoretiska begrepp för analys av det empiriska materialet.

Sex av Schutz begrepp väljs ut varav begreppet *stock of knowledge* ges en central betydelse. Ett grundläggande antagande är att sjuksköterskornas professionella stilar, så som de kommer till uttryck i deras praktiska kunnande, kan ses som medierade från deras »stock of knowledge». Vidare antas de handla i enlighet med sin syn på vad som är meningsfullt och effektivt i varje situation. Med detta som utgångspunkt beskrivs analysen av det empiriska materialet, som en process i flera faser.

Här tyngs avhandlingen något av en överdimensionerad begreppsapparat, och det är inte helt enkelt att följa det analytiska tillvägagångssättet. Den stegvisa analysen leder fram till att korrespondenser söks mellan innehåll i sjuksköterskornas handlingar och deras förståelse av dessa handlingar. Som ett resultat presenteras fyra kvalitativt skilda »handlingsstilar»; (i) *assumptive style*, (ii) *demanding style*, (iii) *eliciting style* samt (iv) *collaborating style*. Dessa bygger på en kombination av handlingar, som de beskrivs av forskaren, och sjuksköterskornas förståelse av dessa handlingar, så som den framträder i intervjuer och kommentarer i olika situationer. Hur dessa kombineras förblir dock något oklart.

I avhandlingen förutsätts att handlingar är reflekterade och uttryck för professionellt kunnande. Samtidigt beskrivs handlingar i de studerade mötessituationerna i termer av såväl samtal som kroppsspråk, atmosfär, rytm och tempo – dimensioner som knappast kan ses som uttryck endast för reflekterad kunskap och medvetna val. En central fråga, menar jag, är således vad som konstituerar dessa handlingsstilar.

Av de fyra handlingsstilarna karaktäriseras två av att sjuksköterskan är mer regelstyrd och begränsad när det gäller sociala handlingar i relation till föräldrarna, och de två övriga av en önskan att genomföra handlingar i enlighet med föräldrarnas önskemål och åsikter. Maja Söderbäck drar slutsatsen att dessa kan ses som auktoritära respektive engagerade förhållningssätt förankrade i olika pedagogiska principer; adaptation av föräldrarnas insatser till vårdavdelningens uppgifter och andra förhållanden å ena sidan, samt betoning av frigörande handlingar och utveckling av samarbete å andra sidan. De olika handlingsstilarna kan således sägas beskriva sjuksköterskors olika

förhållningssätt till föräldrar, och hur dessa varierar med avseende på hur de söker tillvarata föräldrarnas önskemål. Handlingsstilarna framstår därmed som något som individuella sjuksköterskor har eller använder sig av.

Det hade dock varit intressant att få veta något mer om hur dessa mer eller mindre regelstyrda respektive öppna förhållningssätt uppträder i relation till andra förhållanden av betydelse för verksamheten och dess olika aktörer. Vilken roll spelar till exempel graden av allvar i barnets sjukdom? Söderbergs material omfattar barn med olika sjukdomar, från mer triviala till allvarliga, livshotande tillstånd. Kan det vara så att långvarig vistelse på avdelningen för med sig vissa typer av stilar i relationen mellan föräldrar och sjuksköterskor? Vilken betydelse har de olika omvårdande och andra uppgifter som sjuksköterska och föräldrar skall samverka omkring i omhändertagandet av barnet? Här finns en rad intressanta frågor att ställa omkring relationen mellan mötets betingelser och möjliga handlingsstilar.

Uppslag för en fortsatt analys av möten mellan sjuksköterskor och barnfamiljer finns också i det som Maja Söderbäck tar upp om sjuksköterskornas socialt delade kunskaper. Att denna fråga får ett mer begränsat utrymme i avhandlingen framstår som rimligt. En genomförd studie av denna kollektiva förståelse, med hjälp av social representationsteori, skulle förmodligen kräva ytterligare en avhandling. Det som presenteras när det gäller sjuksköterskornas delade idéer framstår dock som betydelsefullt för förståelsen av de möten som äger rum mellan familj och personal. Det handlar bland annat om idéer om föräldrars behov och om »föräldratyper», om barnsjuksköterskans position »på barnets sida» liksom om sjuksköterskornas starka »vi-känsla» och hur de ser sig själva som utbytbara i relationen till barnfamiljen. Dessa kollektiva idéer framstår också som en väg att förstå sjuksköterskans handlingar i förhållande till verksamheten vid vårdavdelningarna som helhet.

Sammanfattningsvis har Maja Söderbäck tagit sig an ett antal frågor av pedagogisk relevans inom ramen för sjukvårdens vardag, en vardag som här befolkas av barn, ungdomar, föräldrar och sjuksköterskor. Hon har därmed valt ett område som hittills inte uppmärksamrats vetenskapligt i någon större utsträckning, men som förtjänar att synliggöras och beforskas. Av särskilt intresse är att dessa frågor studeras just i relation till föräldrar och barn som befinner sig i mycket utsatta situationer. Att avhandlingen är skriven på engelska medför visserligen en del svårigheter. Det uppstår ett slags »glapp» mellan den svenska vårdvardag som skall beskrivas och det främmande språk som forskaren är hänvisad till både i beskrivningar och i val av begrepp. Detta skymmer dock inte att här behandlas en rad centrala frågor som rör pedagogisk praktik i vården och asymmetri i relationen mellan den professionelle och den vårdade, frågor som förtjänar att undersökas och diskuteras vidare i fortsatt forskning och som har sin givna betydelse inom utbildning och utvecklingsarbete i vården.